

Maruša GREŠAK

***Teško življenje v središču Dunaja:
Iskanje ravnotežja med empatijo in sodbo***

***Hard life in the centre of Vienna:
looking for equilibrium between empathy and judgement***

Letos sem kot au pair dobila priložnost, da prisostvujem dinamiki (pre)bogate, zgodogčasene dunajske družine, v kateri vladata permissivna vzgoja in konstantno ukvarjanje z razporeditvijo bogastva, otroci pa se kar sesuvajo pod težo anarhičnega življenja brez norm in pravil, odtujenih staršev, ter varuš, katerih menjava pride ravno dovolj pozno, da za sabo pusti praznino.

Ko sem se prijavila na delo, sem imela najprej intervju preko spleta z mojo gostiteljico in materjo otrok, za katere naj bi skrbela. Že pri prvem pogovoru sem v želodcu dobila čuden občutek - gospe sploh nisem zanimala. Ni je zanimal moj pogled na svet, izkušnje z otroki, moje znanje nemščine, dejavnosti, s katerimi se ukvarjam. Nič, kar bi mater, ki bo v roke tujca zaupala svoje otroke, po navadi zanimalo. Najin intervju se je spremenil v monolog o njenem življenju ter življenju ljudi, ki jo obdajajo, njihovi preteklosti in težavah. Ker sem si želela dobiti priložnost stanovati dve meseca na Dunaju, kot študentka propedevtike izkoristiti priložnost obiskovanja predavanj na dunajski Univerzi Sigmunda Freuda in delati z otroki, sem svojo kognitivno disonanco umirila s pozitivnim impulzom in čez približno dva tedna sem stala pred ogromnimi vrati, žvečila avstrijski žvečilni gumi z nabito maržo in zbiral pogum, da se podam po stopnicah v nov dom za dva meseca. Mogoče me pa ta družina lahko česa nauči.

Pred vrati velikega, svetlega stanovanja me je pričakala mlada Italijanka Sara, še ena au pair, ki bo poleg mene in dveh drugih punc skrbela za otroke. Štiri punce in dva otroka. Mislila sem, da bo delo enostavno. A kmalu se je izkazalo, da je bila tokrat juha zame veliko bolj vroča, kot se je zdelo, ko sem jo še cmarila na štedilniku. Po ogledu stanovanja me je Sara odpeljala v kuhinjo. Tam je sedela glava družine – mama Kim in njena prijateljica Rose. Po tleh se je plazil dojenček Dave, zraven pa je čepel njegov triletni brat Jan, zatopljen v iPhone. Kim ni vstala od mize, da bi mi stisnila roko ali da bi me z objemom pozdravila v družino. Navajena pravil osnovnega bontona in toplih, vljudnih odnosov, sem postajala zares zmedena. Je mogoče nekje skrit kakšen droben tisk, ki sem ga spregledala?

Naslednji dnevi so bili zame velika preizkušnja. Prvič v življenju sem bila vržena v okolje, v katerem nisem našla niti enega referenčnega oprimka, ki bi se ga lahko oprijela, da me ne bi razmetalo in razbilo ob kakšno skalo tega nepoznanega, meglenega, po prvem ugrizu sladkobnega, a zadušljivo viskoznega sveta. Družina je štela šest članov – mamo Kim, očeta Hansa, 14-letno Kirsten in 12-letnega Gabriela (oba iz Kiminega prejšnjega zakona), ter 3-letnega Jana in 11-mesečnega Dava. V stanovanju smo živele še štiri au pair: Sara, Maria, Lisa in jaz. Kar osem parov rok, ki lahko skrbijo za dva otroka in gospodinjstvo. In če prištejemo še gospo, ki je skrbela za čisto stanovanje 5 dni na teden, stvar res ne bi smela biti preveč komplicirana.

Že prvi dan sem v oči dobila dobro dozo močnega razredčila, ki je stopil debelo tančico naivnosti, ki mi je varovala oči in srce. Ko sem se ob pol sedmih trudila s pripravo brezglutenskih palačink in dveh vrst smoothiejev in me je roka bolela zaradi rezanja sadja na pultu, ki je bil narejen po meri in zato zame veliko previsok, sta se starša vrtele okoli Jana, da bi kaj pojedel. Jan se je drl, metal po tleh pribor in na sploh se mu je sesuval svet (on pa svetu - vsaj mojemu slušnemu - ni ostal nič dolžen). Kim in Hans si nista bila enotna, kako bi ga prepričala, da mora zjutraj pojesti zajtrk. Medtem, ko je Kim poskušala nastopiti odločno, si je Hans navzven nadel držo budista in razumevajočega očeta, ki pa je bila v resnici le fasada, s katero je svetu in sebi prekril resnico, da se počuti izredno nemočnega in da je zanj stopiti v pristen človeški odnos nekaj neskončno napornega, saj tam preži cel kup nevarnosti – ranljivosti, krivde, doživljanja sramu in bolečine ter sploh vso gnojilo, ki je potrebno, da se lahko razvijamo. Ko jima po dvajsetih minutah truda ni uspelo, se je Hans obrnil k meni in mi z umirjenim in sploh-in-oh razumevajočim glasom psihologa (kar je tudi bil po izobrazbi) povedal, da že dobro, da sem spekla palačinke, a da je moja prva naloga zjutraj, da nahranim Jana. Popolnoma šokirana sem mu razložila, da je bil vendar sam priča dejstvu, da Jan odklanja zajtrk in da si ne morem predstavljati, kako bi meni kot popolnemu tujcu uspelo nekaj, kar njegovim lastnim staršem ne. Pokimal je in z nežnim, ravno prav globokim glasom dejal, da imam prav, a naj se drugič vseeno potrudim, da bo Jan kaj pojedel.

Varuškam nam je kmalu postalo jasno, da se Jan zna kar lepo obnašati in tudi pojesti čisto zgledne količine zajtrka, če le ni prisoten njegov oče. Ko smo bile same z otroki, smo se med sabo odlično razumeli in me nismo imele pretiranih problemov naučiti Jana družbeno sprejemljivega obnašanja. Z nekaj zvijačami, ki se jih je pri triletnikih, ki preizkušajo meje sveta, pač priročno poslužiti, smo v naš in njegov vsakdan vnesle nekaj nujno potrebnega reda in pravil. A ne glede na trud, sta Kim in Hans s permisivnimi pristopi, čustvenim zanemarjanjem otrok in nesposobnostjo vzgajati ob vsakem večeru, kot dve nevzgojeni opici, podrla trhel zid iz kart, ki smo ga tisti dan na področju pravilnega obnašanja in medsebojnega zaupanja zgradili z otroci. Kot borka za dobro in pravično, sem do konca grizljala v ta trd oreh in upala, da se kaj zmehča. Vmes sem izgubila kar precej mlečnih zob, v spremstvu nekaj neprespanih noči in bolečine pa so mi počasi začenjali poganjati modrostni.

Kim je bila ves čas vpletena v veliko bitko s svojimi (ponotranjenimi) starši. To mi seveda prvih nekaj dni ni bilo jasno. Vse, kar sem lahko videla, je bilo njeno zanemarjanje otrok in nesposobnost samorefleksije. Kar me je zelo dolgo jezilo, so bile njene projekcije svojih grehov na podrejene. Večkrat smo dekleta dobivale sporočila z navodili, da želi, da se au pair dogovorimo med seboj in uvedemo v družino red in urnik za otroke, ki se ga bomo vse držale – kdaj je kosilo, kdaj se gre v park, kdaj se sme jesti

čokolado, kdaj se gleda televizijo, kdaj se gre spat in tako dalje. Sistema smo se držali vsi, razen starši. Prvič, ko sta otroka v dnevu videla Kim, je bilo to po navadi okoli zgodnje večerje. Takrat je Dave, ki se je še doжил, Kim popolnoma okupiral. Jan je želel svoj del pozornosti in kvalitetno preživetega časa z mamo. A ker je imela Kim v eni roki Dava, v drugi pa telefon, se je prostor v njenem naročju za Jana našel le redko. Prvih nekaj tednov sem Jana občutila kot razvajenega in zelo težkega triletnika. Po kakšnem mesecu sem ga zagledala s popolnoma drugačnimi očmi – zanj mi je postalo resnično hudo. Ko se je začel iz vsega grla dreti in jokati, nisem več videla malega princa, ki ima preveč vsega, temveč zanemarjenega otroka, ki ga mama vse prevečkrat odrine od sebe.

Janu se je ob vsakodnevnih zavrnitvah začela podirati vsa, že tako trhla struktura varnega zavetja družine. Da je Kim dosegla svoj mir, ga je vsak večer znova in znova „pomirila“ z dovoljenjem, da dve uri na iPadu gleda risanke. Ko mu je poskusila tablico po dolgem času končno vzeti, se je Jan začel zelo agresivno dreti. Težko je opisati jok in stok, ki je zavladal v hiši. Če bi nič hudega sluteč obiskovalec takrat zakorakal skozi vrata, bi verjetno mislil, da izvajamo rituale darovanja plemenskim bogovom. Janovega kričanja sem se še dober mesec bala, saj me je spominjal na agresijo besnega Alexa iz Peklenske pomaranče. Po takšnih dogodkih so zvečer sledili Kimini dolgi smsi, kako ji ni všeč, da otroci tako dolgo gledajo risanke. Zelo dolgo časa me je to katapultiralo ven na cigareto ali v hladilnik po ogromen kos torte. Poskusila sem pisati namišljena pisma Kim, teči, poslušati metal, spiti kozarec vina, se izpovedati prijateljici, zbežati na Bradavičarko... Vsaka izmed teh metod je imela učinek, da me je toliko pomirila, da nisem šla vrat na nos povedati Kim, da se mi zdi neumna in razvajena in da je ne razumem.

Po mesecu in pol so me njene projekcije še vedno spravile v bes, a ta je imel popolnoma drugačno smer – vedno znova me je zelo zaskrbelo za Jana in Dava. Jezna sem bila, ker sem se počutila tako nemočno. Le gledala sem lahko bolečino Jana, ko mu mami reče: „Pojdi stran.“ Ničesar nisem imela, s čimer bi mu to lahko vzela, saj je bila njegova rana veliko preveč zakomplicirana in resna, da bi lahko jaz na tej točki kaj naredila. Nekaj časa sem načrtovala, da bom Kim in Hansa konfrontirala in ju vljudno a odločno postavila pred dejstva. A več časa ko sem preživela pri družini, bolj jasno mi je bilo, da s tem zelo verjetno ne bom ničesar dosegla. Problemi v tej družini so bili zelo jasno izraženi, a obrambni mehanizmi Kim in Hansa so garali s polno paro in zaenkrat še nisem našla vzvoda, ki bi preusmeril tisoč ton težak litoželezni vlak, ki drvi proti prepadu. „Luksuzni“ prednji sedeži so bili rezervirani za njune otroke.

Moj odnos s Kim je šel čez več stopenj. Najprej se je pojavila moja kriza in njena nadvlada. Nato bitka za premoč – Kim me je brez razloga hotela predčasno poslati domov. Jaz sem zahtevala odškodnino. Na koncu sem ostala, iz česar je sledila tretja faza najinega odnosa, ki je predstavljala odnos nekakšne simbioze – ona mi je veliko zaupala, jaz pa sem jo poslušala in nisem vnašala svojih vsebin v najine „dialoge“. V zameno mi je zaupala o svojem notranjem dogajanju in tako sem imela vsaj možnost poskusiti razumeti človeka, ki mi je po naravi povsem tuj.

Kim je že kot majhna punčka odraščala v materialni blaginji, obdana s služabniki. Starši so ji omogočili vse, kar je lahko kupil denar – a za ceno, da pleše po taktu, ki sta ga neumorno tolkla oče in mama, mnogokrat sočasno, a vsak drugačno koračnico. Tudi sedaj prihaja denar za preživetje celotne družine od Kiminih staršev in posledično Kim

še vedno pleše njun ples in kadarkoli hoče, lahko seveda dobi nov par svetlečih rdečih čevljev, da bo ples bolj vznemirljiv – ko bi Kim le uvidela, da takšni čevlji najbolj ožulijo!

Kimina stalna okupacija je bil denar. O denarju se je v hiši veliko govorilo. Za vsak predmet, ki ga je omenila, je povedla tudi, koliko stane. Prvič v življenju sem na lastne oči videla, kako lahko denar pravzaprav postane breme in vir nesproščenost ter koliko slabega lahko v resnici naredi. Po eni strani se sicer strinjam z Aristotlom, ki je bil mnenja, da je določena stopnja gmotne preskrbljenosti nujna, da ima posameznik sploh možnost živeti ustvarjalno življenje. V dunajskem stanovanju pa sem začutila, kako uničujoč lahko postane denar, ko se na nanj ne gleda več kot na sredstvo, za izboljšanje življenja in/ali sveta, temveč kot na cilj sam. Kim je večino svojega časa, poleg meditiranja s pomočjo youtube vodičev, prebiranja o zdravi prehrani, pitja čaja v Starbucksu in pisanja nezadovoljnih smsov svojim podrejenim, zapravila za nadziranje svojih prihodkov in odhodkov. V tretjem tednu mojega bivanja pri dunajski družini nam je Kim zaradi "pomanjkanja" denarja uvedla budget v višini 30€ na dan za hrano, ki je morala nahraniti deset ljudi. Ko smo od tega odšteli 10€ za Kimin presni kakav, nam je na glavo ostalo manj kot 1€ na obrok. Hvala bogu, da sem Harryja Potterja prebrala tolikokrat, da sem praktično že čarovnica in mi je iz tega vseeno uspelo skuhati zadovoljivo kosilo. Kim nam je med vrsticami velikokrat očitala, kako drage smo au pair, češ da že tako ali tako predstavljamo skoraj polovico vseh njenih stroškov, po vrhu pa vedno zahtevamo dodaten denar. Ob enem izmed teh očitkov sem jo postavila pred dejstvo, da je nikakor nihče ne sili, da ima zaposlene kar štiri varuške. Z dolgo razlago mi je osvetlila njen zorni kot: potem bi veliko dela padlo nanjo. In kam bi potem šel svet?

Zaradi Kiminega odnosa do denarja, se mi je po resnici povedano, začela njena osebnost zelo upirati in velikokrat sem se zalotila, da je ne spoštujem kot človeka. Razpravljanje o tem, koliko kaj stane in kako je zanj 30-kratna povprečna plača Slovenca še vedno nezadovoljiva, se mi je zdelo neskončno neokusno. A hkrati se je v meni oglašal glas, da sem jo kot bodoča psihoterapevka vseeno dolžna razumeti in vzpostaviti empatičen odnos do nje. Če tega ne znam, potem se mi podre filozofija, da smo ljudje v svojem bistvu dobri in so naše disfunkcionalnosti večinoma le posledice naše nepredelane osebne zgodovine. Pred takšno dilemo nisem stala prvič v življenju. A v preteklosti sem razdvojenost med empatijo in sodbo čutila predvsem zaradi lastne čustvene vpletenosti. Seveda je tudi Kim prvih nekaj tednov pošteno zaigrala na moje strune občutljivosti, in to glasno, disonantno in popolnoma mimo. Vendar sem se uspela po določenem času razmišljanja in opazovanja postaviti v položaj opazovalca in od takrat naprej me njen odnos do mene ni več prizadel ali razjezil. A čeprav sem sčasoma uvidela, da je Kim navsezadnje žrtev svoje preteklosti in pravzaprav zelo trpi v svoji koži, sem z njo težko sočustvovala.

Nek četrtek, ko sem imela prost dan, sem se odpravila na dunajsko Univerzo Sigmunda Freuda na predavanje o etiki. Tam sem dobila odgovor na svojo dilemo. Profesor nas je opomnil na dejstvo, ki je vsem zelo znano, a nanj vse prevečkrat pozabimo – da smo tudi (v mojem primeru bodoči) terapevti le ljudje. Če obrnem drugače, da nikakor nismo supermani in superženske – nismo bogovi, ki bi bili sposobni na vsakem koraku presegati same sebe. Vsak izmed nas se v svoji karieri slej ali prej sreča z nekom, s katerim ne zna stopiti v empatičen, terapevtski odnos. In pravilna reakcija na tej točki ni, da se počuti krivega, ker mu to ne uspe ali da se celo trudi na silo vzpostaviti

empatično držo, temveč, da to opazi in to razčisti na superviziji ali pa klienta pošlje k nekemu, ki mu bo lahko pomagal.

Nek torek je Dave dobil hudo vročino in s Kim sva ga peljali k zdravniku. Na vrsto smo prišli šele čez dobro uro in v tem času se mi je Kim precej zaupala. Povedala mi je, da se ves čas počuti krivo – od trenutka, ko vstane, do trenutka, ko gre spat. Počuti se, da svojih staršev nima dovolj rada ter da je slaba mama. Povedala mi je tudi, da jo vsaka količina časa, ki jo preživi z otrokoma, popolnoma izčrpa in izprazni. Ob tem podatku sem zastrigla z ušesi. Vsi moji načrti, da jo bom konfrontirala, so v tistem trenutku, v čakalnici polni jokajočih otrok, v spremstvu vonja po razkužilu in cepivih, splavali po vodi. Sicer sem imela srečo, da sem ravno brala Zdravo družbo, v kateri Fromm med drugim razlaga o temeljnem občutku krivde pri mnogih ljudeh, ki naj bi izvirala po eni strani iz občutka manjvrednosti, po drugi strani pa iz tihega opominjanja človekove vesti, da iz svojega enkratnega življenja ne naredi prav ničesar – ne razvije svojih darov in talentov, ne razmišlja in se ne čudi. Kar se tiče Kim, bi se pod takšno razlago takoj podpisala. A razumevanje me ni pripeljalo do rešitve. Kako naj mam, ki svojega funkcioniranja zaenkrat noče ali ne more spremeniti, pripravim do tega, naj preživi več časa s svojim otrokom, ko pa ji to obenem predstavlja vir občutkov uničujoče krivde in neverjetne utrujenosti?

Žalostne prigode z otroki in mam, ki so sledile, so me spravljal v obup. Teden pred mojim odhodom smo bili za mizo cela družina (z izjemo starejših dveh otrok, ki jih tako ali tako ni bilo skoraj nikoli doma). Jan je gledal risanko na očetovem telefonu. Oče in Sara sta ga izmenično hranila, saj je bil sam preveč zatopljen v dogajanje v virtualnem svetu, da bi pomislil na to, da je lačen. Čez nekaj časa je Hans moral oditi v službo in ko je Janu vzel telefon, je v hiši spet zavladal običajen teror. Ko se je Jan pomiril, sem hotela z njim narediti načrt, kaj bova počela popoldne. Kim je predlagala, da greva v bazen, a Jan je hotel preživeti nekaj časa samo z njo. To je povedal v ihtenju, bežanju stran od mene in kričanju. Kim se mu je začela izmikati. Izgledala je, kot da ji bodo živci vsak čas popustili. Vse težje sem gledala Janovo frustracijo, zmedenost in občutek neljubljenosti, zato sem Kim predlagala, da vzamem dojenčka, ona pa preživi eno uro z Janom. In Kim je odgovorila: „Ne, nočem,“ iztrgala roko iz Janovega primeža in se začela odpravljati proti spalnici. Janu se je, v skladu s vsakodnevnim urnikom, drugič v tistem dnevu sesul svet. Popadla ga je panika in velik občutek nemoči. Kim se je oklepala z vsemi štirimi, ona pa se ga je, izčrpana in živčna, poskušala otresti. Nikoli mu ni razložila, zakaj odhaja. Ni mu povedala, da bo prišla nazaj in da se bosta zvečer malo crkljala. Namesto tega je vedno odkorakala stran in si zatisnila ušesa pred predirnimi zvoki Janovega hlipanja ter glasnega trkanja na njeno krivdo. Tisti dan ji je na pomoč priskočila Sara, ki je Jana odtrgala od Kim, ga odnesla na balkon s pogledom na Otto Wagnerjovo pošto, in mu povedala, da kdor joka, ne dobi daril, ter da tako ali tako veliki fantje kot je on, sploh ne jokajo. Jaz sem v krču obstala na mestu. Celotno pomladno sonce, ki je skozi velika okna sijalo na mizo obloženo z dobrotami, ni predrlo odtujenosti, ki je zeval med člani te nesrečne dunajske družine. Čez dve uri sem spakirala kovčke, povedala Kim, da je Jan ranjen fant, ki se mu ne piše dobro, če ne bo uvidela, da mu manjka ljubezni in topline, in odšla domov.

Oddaljena od naporene dinamike, v zavetju domačega okolja, lahko z večjo distanco razmišljam o dogodivščinah na Dunaju in v miru preštejem koliko mlečnih zob sem izgubila in koliko dobila modrostnih. Razmerje je manjše od ena, a po drugi strani so

modrostni veliko močnejši in za celo življenje. Poleg tega, da mi je izkušnja otrdila kožo, mi omogočila opazovanje izrazite patologije od blizu ter me naučila diplomatskega vedenja ter dejstva, da niso vse bitke vredne bojnih ran, mi je tudi na široko odprla vprašanje, ki je zame kot bodočo terapevko in kot osebo precej ključno. Kakšen je odnos med razumevanjem (oziroma globoko empatijo) in obsodbo?

V svojem poklicu si želim, da bom lahko klienta, s katerim bom delala, resnično razumela. Želim biti oseba, ki bo lahko videla onkraj krempljev, pihanj, zanemarjenega kožuha in tudi preseči potrebo po zavezništvu z oškodovanimi nedolžnimi vpletenimi. Čutim, da je (vsaj zame) to edina pot, da bom lahko človeku resnično pomagala in da bo le tako moje delo pristno. In v mnogih primerih to ni tako težko. Kremplji so velikokrat le prazna grožnja, pihanje je le pihanje iz strahu, zanemarjenega kožuha mladiči še niso zaznali kot nevarnega, oškodovanje nedolžnih vpletenih pa je morda še popravljivo. Poleg tega je takšen klient morda še dovolj v stiku sabo, da so konfrontacije v pravem trenutku ter v poglobljenem terapevtskem odnosu smiselne in učinkovite.

Sprašujem se, kako ravnati, ko bom soočena s težjim primerom. Recimo s podobnim primerom, kot je bila Kim – osebo, ki je sama žrtev, a je bolečina prevelika, da bi zmogla travmam pogledati v oči, sramota preteklih dejanj pa (še?) zavira osvoboditev. Ve kdo med vami?
